

je přece jen tohle: neumřít, protože umřít nestačí, nenaplnuje mě to, a já to tolik potřebuju.

Macabéa mě zabila.

Konečně se zbavila sebe i nás. Nelekejte se, umře se v mžiku, hned to přijde, já to vím, protože jsem s tou dívkou právě umřel. Odpusťte mi tu smrt. Nemohl jsem jinak, člověk se smíří se vším, když už líbal zed. Ale tu najednou pocítím poslední záchvěv vzpoury a řvu: vraždění holubic!!! Žít je přepych.

Horovo, je po všem.

Zemřela, hrany zvonily, ale jejich bronz byl němý. Ted tomu příběhu rozumím. Je hroziou blízkostí hran, které už už vyzvánějí. Velikost každého z nás.

Mlčení.

Přijde-li jednou Bůh na zem, bude velké mlčení.

Mlčení je takové, že ani mysl nemyslí.

Byl závěr tak mnohomylný, jak jste potřebovali? Smrti se z ní stal vzduch. Činný vzduch? Nevím. Zemřela v mžiku. Mžik je onen zlomek času, v němž se pneumatika rychle jedoucho vozu dotkne země a pak se nedotkne a pak se zas dotkne. Atakdále, atakdále. Ona v podstatě nebyla než trochu rozladěná hračí skříňka.

Prám se vás:

„Jaká je váha světa?“

A ted — ted mi nezbyvá než si zapálit cigaretu a jít domů. Panebože, teprve ted mi došlo, že se umírá. Ale — ale já taky?! Pamatuju, že zatím je čas jahod.

Ano.

Retábl
svaté Joany
Caroliny

OSMAN
LINS

MYSTÉRIUM PRVNÍ

Hvězdy padající a ty, jež zůstávají, povětrone, vlasatice, které se mihnou prostorem jako hadi, velké mlhoviny, řeky ohně a velkoleposti, spořádané shluky, rozdvojený prostor, širé rozlohy odřazené zrcadly Času, Slunce a Planety, náš Měsíc a jeho čtyři fáze, to vše měřeno na neviditelných vahách s pylem na jedné misce a souhvězdími na druhé, které s touž jistotou sčítají vzdálenost, závrat, váhu i čísla.

⊕ Provázela jsem po dlouhá léta Joannu Carolinu a její blízké. Zde jsem, černá a mladá jí (tak lehounkou!) potězkávám před rozšířenými očima Torónie, která se mě ptá: „Holka, nebo kluk?“ Protože manžel, jehož přesné jméno není známo a který nemá vyhraněnou tvář, někdy vousatý, jindy oholený, buď s dlouhými vlasy, nebo nakrátko — taky oči měnilly barvu —, přijíždí domů jediné dělat děčka a čáry přes rozpočet, než se zase ztratí ve světě. Ty čtyři děti, vyrovnané z druhé strany postele, které se na nás dívají a v písečkách zatátých na prsou svírají své neokázalé osudy, jsou stopami oněch neohlášených pobytů, jež neměly dlouhého trvání: Suzana, João, Filomena a Lucina, ty všechny jsem sklídila z Toróniiných středních útroh, z nichž děti padají snadno jako zralý plod. Říká se, že děti jsou sazeničky, ptisílby pozdější opory. S tímto všemi prožije Torónia skloněk života v chudobě: Suzana, která si vezme hrubce, mladšího než ona, zestrárne, užívajíc se žárliivosti, na každé ženě, ba i na vlastní matce bude vidět chtivý pohled upřený na manžela, zvíře schopné někde v křoví se s řevem vrhnout třeba na velebníčka nebo na děveného svatého, na všechno, co jen trochu připomíná ženu nebo ženské prádlo, i na dábla, kdyby se mu zjevil v sukních, i když bude mít rohy, ocas a kopyta jako kozel;

João, člověk neschopný spolknout urážku, bude žít z ruky do úst, zaměstnání měnit stejně často jako bydliště, nohy, ruce, prsty si mrzácit ve tvačkách a přestřelkách; Filomena, provdaná za hráče, bude pěstovat lakotu a všechny způsoby, živé duši nedaruje sklenici vody; Lucina se s Totónií rozkrmí, ruku jí nepodá a slovo na ni nepromluví. Jediná Joana, Joana Carolina, třebaže chudobná, bude jí oporou: o šestatřicet let později starěna země obklopena její péčí v jejím domě na pozemku cukrováru Serra Grande. Lucina ujde tři míle, aby mohla pokleknout u postele a s pláčem jí prosit o odpuštění. Ani Filomena, ani ona, ani Suzana sestře nenabídnou sebestmenší pomoc. Aby Joana Carolina, tehdy už ovdovělá, mohla své děti obléci do smutečnicko, koupí černou látku na úvěr. Ten účet se jí bude těžko spláacet. Obchodník, jako by mu patřily váhy, které váží naše ctnosti a hříchy, jí napíše dopis, v němž jí připomeně, že nevíme dne ani hodiny naší smrti, a proto musíme bez prodlení zapravit své dluhy, jinak nám hrozí muka pekelná. Prodám veprě, peníze půjčím Joane, ta tomu kramáři zaplatí. Řeknu: „Když mi to nevrátíš, Joano, stejně se pro to nemusíš trápit. Jsi poctivá žena. Ve svém srdci nebuděš nikdy nikomu dlužná.“

MYSTÉRIUM DRUHÉ

Dům. Spolu se stromem a sluncem první a nejčastější dětská kresba. Je to místo, kde stojí stůl, postel a ohniště. Vnější stěny a strop nás chrání, abychom se nerozplyšili v šířnosti Země; a vnitřní stěny umožňují odloučení a zavádějí tak obřady, přesně určené vztahy mezi místem a činností, vymezují místnost pro stravování a brání nám v tom, abychom počínali děti na jídelním ubrusce. Dvětmi vstupujeme do ostatního Vesmíru a navracíme se z něho; okny jej pozorujeme. Houf lidí tvoří tlupu, vojsko, tábor anebo výpravu, vždy cosi nostalgického a bludného; skupina domů tvoří město, mezník, pevný bod, zde, z něhož vycházejí cesty, do něhož se sbíhají silnice a toulhy, které stagnuje anebo roste podle svých vlastních

sil a snad bude zničeno, pohřbeno, a přesto bude zpod země moci mlčky žít v temnotách dlky svému jménu.

☐ Představenstvo Dušičkového bratrstva se měnilo — a snad ještě mění — v listopadu. Joana Carolina, které bylo minulý měsíc jedenáct let, se na mě dívá s otevřenými dlaněmi, neumí nijak vysvětlit důvody toho, co udělala, a je vyděšená z našich zelených komží. V pozadí několik křížů a kmen blahovíčníku. Nalevo od skupinky dona Totónia, za ruku synka, zpoila pokotěná a zpoila hněvivě se chystá zašlápnout šitry, které jsem našel mezi mincemi. Poněkud napravo s otevřenými dvířky Dušičková pokladnice, domeček, jako je jich tolik všude po městě, na almužny od kolemjdoucích, přeměněný takřka ve svatyni, protože někteří tady zapalují svíčky, modlí se za svoje mrtvé; a kterou jsem já, jakožto druhý pokladník, s malým seřfem, spoustou klíčů v ruce a roztaženým slunečkem, protože bylo velmi horko, přišel poprvé vybrat onoho pátku. Na zemi, velcí jako langusy a ještě menší než měďáky, právě oni šitry, které zašlápává dona Totónia a z nichž jeden se prochází po nahé paži našemu předsedovi. Joanino vysvětlení: „Chtěla jsem něco dát.“ „Ale proč škorpióny? A ne třeba střepy?“ „Střepy jsem neměla.“ „A jak to, že tě nebodlí?“ „Oni neštipou.“ Právě tudy bude Joana o mnoho let později zvečera procházet, rísknout v dlani ručičku Laury, své dcery, která se bude trást strachy a fascinované zírat na světušky na hřbitově, a tento děs se bude mísit s radostí, která jí prostoupí pamět dlky vůni kávy a chleba v peci, jež za soumraku stoupá z domů u silnice jako posvácký hlahol. Doma u Totónie to nijak často nevoní kávou, chlebem. Joana má málo povytřažení. Před několika týdny objevila dvě věci, které nic nestojí a z nichž má potěšení: doprovázet dětské pohyby; hnízdo šitřů vzadu na zahrádce. Dá je do plechovky a hraje si s nimi; chodí na hřbitov a postává u Dušičkové pokladnice, dokud se vůně chleba a kávy nesmíší se světlém západu. Stojíme tu kolem ní a vyslycháme ji, protože se rozhodla obě svá potěšení spojit: vzala si na pohřeb plechovku se šitry, věnovala tu havět jako almužnu na dušičky, vhodila je tam škvírou, jako by šlo o peníze. Předseďa Bratrstva křičí, že škorpióna nemůže nikdo vzít do ruky.

Joana Carolina: „Já mužů.“ Jemně je sevře v dlani. Pustí je. „Když to dokáže to děvčátko, s boží pomocí to svedu i já.“ Předseďa s vyhnutým rukávem, bílou a měkkou paží. Skorpion mu leze po zápěstí, bodce vzrýcený, ohnivě rudý; pak ti tři, co byli na zemi, zamíří k doně Totóni; ta je zašlápně. Popadne dcerku za paži, jde pryč. Ještě se o tom dohadujeme, myslíme si, že jde o spolky s dáb-lem, neboť toho přijímáme mnohem snáze než anděly.

MYSTÉRIUM TŘETÍ

Náměstí, chrám. Místo setkávání. Lidé shromáždění k rozpravě, k zabavě, k modlitbám. Otázky stíhající otázky, odpovědi, hovory s Bohem, průvody, kázání, projevy, procesí, kapely, cirkusy, střel-nice, sochy na nosítkách, žerdě a praporec, koloroče, bouďy, vy-zvánění zvonů, ohňostroje a rachejtle vylétující do výše, rozšířu-jící směrem ke věžím vodorovný prostor náměstí.

○ Joana, bosky, v bílých šatech, zlaté vlasy rozpuštěné, na prsou obrázek svatého Šebestiána v rámečku. Přes ramena, tak, že jí za-haluje paže, ruce a sahá skoro až na zem, jí rozprostřeli háčkovaný přehoz s kentaury. Hrubé špihy ve světcově trupu jako by ho pro-bodávaly skrz naskrz a pevně vězely v Joané. Za ní se krouží dlouhá řada žen, zpívajících vysokými hlasy, s rozsvícenými svícemi v ru-kou. Prosinčová noc ještě zcela nenastala, ve vzduchu se vznáší zbytek denního světla. Mohu vidět, že Joaniny oči jsou modré a velkánské; a že její tvář, ačkoli změněná nedávnou nemocí, z níž se ještě docela nepozdravila, se nepodobá ničemu, s čím jsem se kdy setkal, je zatvorená pevná i jemná. Křišťálová dýka. Dokonce i já, který jsem ve městě teprve krátce, jsem se o její nemoci doslechl. Poloslepá, bez sebe ležela v horečce, nohy zmrzlé. Maska učinila slib pro případ, že se uzdraví: procesí se svíčkami po ulicích. Takto v krátkém trvání onoho pohledu, prvního, který jsme si vyměnili a který nás již spojil, se všim, co to nese s sebou, vidím v Joané Carolině pouze dívku zadržkem vytvanou nehybností a slepotě,

aby mi vyšla v ústrety na svých jasných chodidlech a objevila mě. Mám při vši své nevědomosti pocit, jako by se mi dostalo zvláštní milosti, neboť jsem si jist, že tato mladá dívka, trojnásob osvícená — odpoledním sluncem, plamínky své, mým vytřazením — a u níž nemoc spíše než trestem byla záměrem, aby ji ochránila, dokud z útrobu času nevvrstane tato minuta, v sobě ukrývá všechno štěstí života a že spojením s ní se stávám pánem velkoleposti, jímž ne-porozumím, ba o nichž nemám ani tušení. Zasažen v hloubi své bytosti harpunou jejího pohledu vydávám se jí ve vši nevinnosti a představuji si, že onen zápal, který se ve mně znenadání probudil, dokáže vykoupit mír a veselí. Nevím, že tento šíp vystřelený za zvuků hymnu zpívaného ženami je semenem, o jehož plodech dnes nemůže nikdo nic říci, a že radosti nebudou téměř žádné ve srovnání s útrapami plenicími naše životy, zejména žítí Joany, mé oběti.

MYSTÉRIUM ČTVRTÉ

Zelení listoví, slunce tepen, neviditelný plášť země. Rozdmychova-rel požárů, hlas mlynů, plavba plachetnic občas přerušena bezvětrím, cesta bez počátku a bez hranic všech létajících tvorů — netopyřů, motýlů, ptáků s malým či velkým rozpětím křídel. Rozbuřovatel oceánů, vztek vírů, smršť, vichrů, uráganů. Pastýř mastodontů, dinosaurů, obrovitých sobů, hnaných ve stádech po modrých pastvinách a jejichž kosti, jejichž kůže a parohy se proměňují v děšť, v dahu.

✓ Náš otec měl rád zvířata. Naučil jednoho ze svých ptáčků, kardi-nála, aby se posadil na hřbet koze, které jsme říkáli Gedábliá, zati-nal do ní patáry jako ostruhy a krátce přitom hvízdal. Já a Nó po něm tento sklon zdědíme a v jistém smyslu právě kvůli tomu po létech, až naše matka už po jeho smrti bude trpět v cukrovaru Serra Grande, odejdeme do světa za práci a zanecháme ji s Teofá-nesem a Laurou, svými mladšími sourozenci, kteří ještě nejsou na světě. Později ji z cukrovaru odvedeme zpátky do města. Zatím

jsme dva kluci, ležime na banánových listech, matka se nad námi sklání, levandulí rozdmýchává oheň. Celý dlaní je zamořen nesitelným zápachem, zápachem našich těl posevých vědy. Maria do Carmo, naše jediná sestra, zemřela před dvěma dny, desátý den roku. Bylo horko, to lednové horko, kterým se všichni zalýkáme, chtěla pít. Umřela žízni. Otec se nás pokouší rozprýlit s pláčkem a Gedáblí, kardinál na jeho přání jezdí na koze kolem našich lůžek z listů, avšak my si ho nevíšmáme. Dělá jako průvodčí a je věčně pryč. Když má volno, bere nás ven za město, chytá ptáčky, pokouší se je ochočit. Vydělává málo. Aby mu matka vypomohla, zřídila si poblíž nádraží malý hostinec, v němž se stravují jiní železniční zaměstnanci. Jenže kdo by si sedal ke stolu v hostinci, kde je tahle epidemie, když neštovice zabijí a těm, kterým se podaří uzdravit, zůstane kůže celá podobaná? I kdyby zákazníci byli, matka by hostince neotevřela. Už týden nespí, ve dne v noci bdí u našeho lůžka a nemá na koho se obrátit o pomoc. Skoro všechny dveře jsou na závortu, jen občas zaslechne kroky, vyvolávání, sem tam smích. Jsme ponořeni do ticha tu a tam přerušeno výkřiky a mé sny se hemží hrozivými kozami, které po mně dupou, a velkými ptáky s černou hlavou, kteří se na mě slétají a rvou ze mne kusy masa. Ale stejně nezačnu ptáky a kozy nenávidět. Pán cukrovaru Serra Grande si bude velice zakládat na svém pomerančovém háji. V zasmušlosti oněch přístích dnů, za nichž jídlo bude ještě méně hojně než dnes, kdy už ho nemáme mnoho, bude má a Nôova radost táž jako otcova: lovit mladá ptáčata, chovat je u ohně, cvičit je. Naše pomsta na životě, nezkroutném zvířeti. Pán cukrovaru nás překvapí ve svém háji. V neopětěných ptáčatech v našich dlaních bude vidět pomeranče, půjde si celý rozhněvaný sřezovat naši matce. Ta nás tedy pošle pryč, najdeme si práci a jednoho dne si pro ni, pyšní na sebe, přijdeme. Nô má neštovice mnohem horší než já. Jednu ruku, levačku, bude mít dlouhou zkroutenou. Matka ho bude denně masírovat skopovým lojem, trpělivě, ani jediný den nevynechá, dokud zase nebude moci rukou hýbat, krást se mnou ptáčata a později pracovat, až si nakonec matku odvedeme a poskytneme jí trochu pokoje a jistoty, které jí náš otec, aniž se mu to kdy podařilo, toužil dát.

MYSTÉRIUM PÁTÉ

Pomalý koloběh vody rozličenými podobami její měnlivé přirozenosti. Její kolísání mezi mřumlovností sklenic a povodněmi. Snad je to nerost; nebo mytologická bytost; anebo rostlina, pouto držící v síti světadly, ostrovy. A možná zvíře, obrovitá ryba, která spolkla temnoty a propastí se všemi škeblemi, sasankami, deifíny, velrybami a poklady ze ztroskotaných lodí? Snad by si přála být jednou provždy vymezena jako kameny: a vymezit ji nelze. Neviditelná. Viditelná. Prostupná. Tvrdá. Nepřátelská. Přátelská. Existují cyklony, vodní smřště. Máchání plourvi? A také mraky, plody, které když dozrají, padají v podobě deště. Ryba je pohltí a roste. Tato ryba tedy, zelená a košatá, stříbroslaná, sama sebou se živí? Pije svou vlastní žížen? Ji svůj hlad? Sama v sobě plave? Víc se nikdy nedovíme o tomto prehavém, očistném, temném, jasném a ničivém isoucnu. Mám je ve svých očích, uvnitř zřítelnic. Nevím proto, zda je vidím; či zda se vidí ono samo.

© Viděla jsem na tom mládenci, když mě požádal o Joaninu ruku, stopu smrti. Varování. Znamení. Pokusila jsem se mu to rozmluvit. Byli jsme lidé nemajemní, nevzdělání. „Na tom nesejde. Jak jsem vaši dceru uviděl v tom procesi... Nehněvejte se, ale od té chvíle o ní sním jako o manželce. Tolik si jí přeji ochraňovat!“ „Mýlíte se, ochraňovat bude ona vás.“ „Jsem zaměstnaný. U dráhy. Mám před sebou postup.“ „Jak že se jmenujete?“ „Jerónimo José.“ „Pane Jerónimo, nehněvejte se, že vám to tak říká: v životě jsem viděla málo tak slaboučkých mužských, jako jste vy. Neríkám v těle. Ale uvnitř. Vy byste měl dělat zlatníka. Anebo řezbáře, sedět zahlobnaný do sebe a vyřezávat Panenky Marie, Jezuláčka. Bavi vás čtení?“ „Čtu hodně.“ „Neměl otec ani matku. Dal se do pláče, tiskl mi pritom prsty, jako bych objevil slabost, které se snažil co nehlouběji ukrýt. Odlakživa jsem byla tvrdá žena. Mám v hlavě dvě věže, jsem manželka, církev, já světská, ta, jež se pošpiňuje, ta, jež rodí děti, ta, jež proměňuje v mléko vlastní krev, já křehká. Nestojí to tak v Písmu? A jsem-li tedy slabá, musím být z kamene.“

Jsem z kamene; ale rozplakala jsem se také. „Joana si tě vezme, synáčku. (Takhle jsem ho oslovila.) Nic si ze svého dětinství nedělej. Ze své slabosti, neznalosti věcí. Ze svých vrunknutí, která ostatní, skoro všichni, považují za šlenství. To všechno má taky svou cenu.“ Ostatní žádosti se mnou nehnuły: všechny rozruší. Co se ten chudák chlapce naběhal, než se zařídili! Čtyři židle přivezené z Natá; petrolejka koupená v Recife; nočník, který dostal darem; dvě tretky vyhané v Ioyunce; jehlice do kravaty prodaná na poslední vydání. To všechno, aby žil těch deset let a pak nečekaně zemřel s osmi milreisy v kapse a ještě pár groši po šuplotech. Měli ho pohřbit v modré rakvi, jako se pohřbívají malé děti. Tak hodný byl, že mě kolikrát napadlo, jestli Joana vůbec cítí rozkoš, rozkoš jako žena, když s ním spí, tak jiný než chlap, za něhož jsem se provdala a který jako by chodil po světě jen proto, aby se zdokonaloval v nočních uměních nebo posiloval tělo koupelmi v řece, spaním pod širým nebem, takže jsem pokaždé uposlechna jeho rozkazu, otevřela se jako Rudé moře před Mojižšem — s vědomím, že za devět měsíců budu mít další děcko, další hladový křk a ani o měďák víc — a on mnou projížděl se svými ohnivými voji a šiky radosti a korouhve nejjasnějších barev vlály na žerdích. Možná že proto ostatní moje dcery žijí v takových temnotách, Suzana prolezá chlupatost, Filomena, která má ze samé lakoty nos jako skobu a drápy na rukou, Lucina se všemi rozhádaná, dokonce i se mnou. João Sebastião, toulavý, avšak v činech nepevný, bude dílo svého otce, jeho věrný obraz. Ale proč hledáš, Torónie, pro nedostatky svých dětí počátky tak mlhavé? Proč mají být výsledkem tihnutí těla, s nímž koneckonců nikdo nic nemůže, a ne způsobu jednání, jež jí měla ve zvyku, tvé neschopnosti držet je zkrátka, oněch dvou hrubých chyb? I kdyžby ses měla myšlet, být k sobě přísná, musíš věřit, že chyby tvých dětí jsou dětmi tvých chyb, ale tvá duše at se tím netrápí, neboť je pokora v tom, Torónie, věřme-li, že jsme sami schopni chybování — a pycha, máme-li za to, že osudy a selhání se týkají vzdělky jen druhých. I když sis s výchovou svých dětí nedokázala poradit a dopadla jsi všelijak, což ti to nevynahrazuje tato Joana? Viz, jak je pevná. Mohla by lomit rukama, vinit

sama sebe, vinit zlé časy, chtit předčítat to, co lze učinit jen jednou, být děsivá anebo beze smyslu. Nemává bolest jako praporem, ukřívá ji jako tajemství. V nejhlubších sklepeních duše. Nechce zhasit slunce, které sem vniká oknem; ani umlčet bubínky, bubny, kyтары, píšťaly a chřestidla, kterých jsou této masopustní neděle plné ulice; ani nemyslí na to, že jiný den by se pro smrt hodil lépe. Ví, že žádný den není lepší než ostatní pro neštěstí; že člověk vidí slunce, ale slunce nevidí lidi; a že lidé, když jsou šťastní, mají právo se radovat, neboť každý máme své slzavé dny a nářek jednoho ne vždy je nářkem všech. A kdo spíše než Joana by pro dnešek mohl zapomenout, vymazat z mysli tyto pravdy? Mohla by mi říci, že kdyby byla jela, když ji manžel zval, do Belému do Pará, byl by zůstal nazivu. Divná věc! Ten mládence, jak byl jemný, tak byl schopen pořádných výbuchů vzteku, nečekaných činů, jako by v sobě skrýval odhodlanou peruti, hotovou v případě potřeby za něho vzlítnout. Angličané od dráhy chtěli a požadovali, aby zavřel hostinec, výpomoc nedůstojnou průvoděho druhé třídy. Důstojné pro ty přivandrovalce bylo dělat za žebračký plat a hladovět. „Budto zavřete hostinec, nebo jste propuštěn.“ Přišel o místo, koupil dva kanystry petroleje, polil jím dva vagony parčí společnosti, zapálil je, odjel do Belému, dal se na právníčnu, získal místo soudce ve vnitrozemí, napsal Joané, aby přijela. Zepala se mě, jestli pojedu. „Kampak bych jezdila? Takhle stará, málem sedmdesát? V tomhle věku mě čeká už jenom jedna cesta, na hřbitov, jestli dá milostivý Bůh, že nehořím anebo se neutopím při některé té velké vodě, co bere i dobytek a krov. Ale ty jet musíš.“ Odmítla. Z dětí mi zůstala ona jediná, ostatní mi byly k ničemu. Navštěvovala mě, chodila se mnou do kostela, brala mě na neděli k sobě, dokonce i dárky mi dávala: škopík, jeden nebo dva tučty špendlíků, kanára, kterého Jerônimo vycvičil. Byla má opora. Pomocná ruka. Zřídlo radosti. Zaháněla samotu. Pochopili, nekekl slovo a přijel. Joana ho prosila, aby se nezlobil. Odpověděl: „Chyba je na mé straně, neměl jsem to po tobě chtít. Byla to dobrá příležitost, zákalá mě. Mnoho lidí si asi bude myslet, že jsi měla jet. Ale domov není vzdělky tam, kde je muž; domov je tam, kde je klid svědomí.“ Ukázal mi svoje nové právnické knížky a krabičku s kolky. Společnost *Great-Western*

ho začalovala pro žhářství, hájil se sám, proces vyhrál. Měl kunáž, ale ne na rozhozování pro nic za nic; měl ji na to, aby ji užíval. Takže když mu v cukrovaru da Barra vyložili, jak se věci mají mezi Barnabosovými a rodinou Čamarových, kteří si ho pozvali, aby je hájil v jakemsi sporu o půdu, rozhodl se, že se okamžitě vrátí. „Ať si to vezme na starost který chce advokát, dostane kulku do těla. A pak, vte, ono Čamarovým je taky lepší se vyhnout. Když se perou dva dáblí, copak je některý z nich v právu? Tady jsou všichni mimo zákon. Povím vám rovnou, být vámi, na nic bych nečekal. Oročil bych koně hlavou tam, co má ocas, a ujížděl bych domů. Tihle lidi jsou zvykli střilet ze zálohy.“ Když přehodil nohu přes koně, zabořilo ho na prsou a on si pomyslel, že zemře. Smrt má rovněž sklon zabíjet ze zálohy. Kuň je dokladem toho, jak vy-padala cesta tohoto mého zete. „Joano, přijel jsem, abych umřel doma.“ Koňská kopyta dopadla na zem jako střepy. Jerónimo ulehl do sítě, poprosil o čaj, povolal k sobě svých pět dětí. Voda vřela, Joana přinesla nápoj, žhavý, že si nemocný spálil rty. Ani šálek nedopil. Nemá snad Joana proč si zoufat? Namisto toho krájí chleba k sváčině svým pěti dětem, dvěma po levici, ostatním po pravici. Oknem si mrtvého v rakvi prohlížejí maskary, jedna z nich má na krku bendžo; kuň odpovídá, žily naběhlé, rudé oči, krvavé noby; dva návštěvníci z každé strany, dva andělé, dva svieny, mám jednu ruku svěšenou, druhou nataženou, dlani spočívá na Jerónimově čele; nad námi poletuje jeden z práků, kterého ochotili a který nejprve uletí, za soumraku se pak oknem vrátí a tiše usedne na Joaniny trepky.

MYSTÉRIUM

SLSTĚ

- Co činí člověk ve své potřebnosti?
— Bodá a trhá vedví. Zabíjí punny ve vodě, dravé krahujce v pralesce, xelrby brázdící vzduch.
— Jaké že nápady slouží mu při těchto nemožnostech?
— Úskočná lest a oko, paže a na laně smyčka, lovecké rohy

a koně, krahujec, ticho, ocel, obezřetnost, smečka a náhlé rány.

- Nemá slitování?
— Ne. Má dar velebnosti.
— Při vší potřebnosti?
— Jeho úděl je daný.
— Nalezne vzdýcky kořist? Při lovu? Rybolovu? Se svou temnou sítí, se svým jasným šípem, svou ohnivou udicí, svou tvrdou hákovnicí objeví pokaždé zvíře v letu, v přítmí, v hlubíně?
— Vždy se to nepodará. A nakonec ho čeká poprava bez úniku.
— Kdo je ten mistr kat?
— Smrt, která požívá chladnými svými zuby ryby i tybáče, úlovek spolu s lovci.

† Vypadám mnohem spíš jako ďábel než jako člověk. *Vale retro.* Takhle jsem ženám nepřipadával. Rybářský prut přes rameno, svazek ryb v ruce, hledím na Joanu pohledem, který dohledne na dno řeky. Špičatá bradka, střecha klobouku zdvižená po obou stranách obličje jako rohy. Hružozstrašný, zloduch. Nebýval jsem takový. Koupával jsem se v túni, myl se mýdlem, klobouk jsem mýval bílý, sklopený do očí, nosil jsem kotlety, chodil rád na lov, ne na ryby. S ženami jsem to uměl po dobrém, měl jsem slabost pro vdovy a pro vdané, jakživ jsem nezneužil nevinnou; panny si přede mnou byly jisté a o všechny svoje děti jsem se postaral. Dočista jsem se na tom zruinoval, rozházel jsem všechno, co nashromáždil můj otec; a z těch dvaceti a dvou dětí, které jsem dal zapsat pod svým jménem, od osmnácti různých žen se ke mně pak, když vyrostly, ani jedno nechtělo znát jako k otci. Uřtít mě viděli takového, jaký jsem nikdy nebyl: koží bradka, kopyta, sirný puch. Joana, učitelka, mě zažehnává s pravitkem a rákoskou v ruce; druhá paže chrání jejich pět dětí. Čiperu Nóa; chytrého Alvara; svolného Teofanese; přemýšlivou Lauru; Marti do Carmo, druhou toho jména a která taky země malá. Byla to od otce hloupost, starčeky vrtloch, brát na naši usedlost učitelku. Aby učila ty ubožáky? Konečně, placená byla od obce, my jsme učitelce měli jenom zajistit bydlení... Měsíc co měsíc kvůli výplatě urazila šest mil, tři tam a tři zpátky. Jsou to

na tom světě chudáci! Nechávat denně doma kupu dětí jako stupinky a od sedmi do dvou odpoledne učit, nevzít sousto do úst a jeden vtoukat písmena a číslice do hlavy třiceti a něco oslám. Aby nakonec jeden z nich napsal na tabuli plat, odměnu: „Učitelka je čubka.“ Přišla o velikonočním týdnu. Jak byla stará, ani pořádně nevím. Mohla být tak ve svém březnu, na sklonku svého léta. Tady v Serra Grande strávila víc než sedm let. Když odcházela, byla zestrálá o dravce: tvář tvrdá, ožehlá, bez předešlého jasů, zlaté vlasy vybledlé, záda ohnutá, a přišla o několik zubů. Ale i tak se stávalo, že jsem se na ni podíval, a byl jsem celý zmatený. Vycházel z ní jakýsi jasný klid, jako vidáme na nejprostších sochách světců. Ozvuk věčnosti. Mám čisté svědomí: pro to, abych se s ní vyspal, jsem učinil, co se dalo. Nebylo to snadné, než jsem se dostal k prvnímu útroku, trvalo to víc než rok. Chránil ji obranný val, který jsem musel postupně odbourat, neviditelná hradba rozvahy a mlčením, cimbuří slův, utrozenosti. Dřvala se na mě zpřítma svýma modrýma očima, přísnýma jako oči pána a vládce. Ubytoval jsem ji dobře, v nejlépeším domě, poblíž čeledníku. Široké dveře, jedno okno v průčelí, druhé po straně, velká místnost pro to její zbytečně vyučování; v chodbě se vařilo. Pokoje za moc nestály; ponuré, tmavé jako jeskyně, chodilo se do nich dolů po několika schodech; ale lepší něco než nic; Joana spala v prvním s děvcary, chlapci bydleli ve druhém. Okno po straně vedlo do kakaovníkové zahrady, odkud jsem na ni při vyučování viděl a ona zas mohla vidět mě. Tak pečlivě ošetřovanou zahradu svět neviděl. Uhladil jsem zem podrážkami; myslím, že věčným přecházením sem a tam jsem vlastním stínem vyleštil kmeny stromů. Mohla se alespoň podívat do zahrady; ale ne, jako kdyby to okno vůbec nebylo. Odpoledne zmlžela; byla jistě v chodbě a chystala jídlo na druhý den. Jak se semšlo, všechno zavřela a dala se do háčkování. Nikdy mi netekla o zrníčko kukurice, o stéblo trávy. Z čeho byla žítva? Uměla rozmnožovat chleby a ryby? Nepochopitelná žena. Nikdy jsem nepřišel na to, jak může vyjít, měla dar rozmnožování. Já svým způsobem taky: rcho roku se mi narodily dvě děti. Ale já jsem chtěl dítě od Joany. Ze všeho jsem se začal pít po ženách, které by se jí podobaly, žádnou jsem nenašel, rozšířil jsem zvěst (nepravdivou),

že se hodlám oženit se vzdělanou osobou. V kakaovníkové zahradě o mě dál nezavadila pohledem. Rozhodl jsem se, že s tou vdovou promluvíím přímo k věci. Přijala mě dobře: viděla, jak hořím, nabíla mi vodu, kávu. Ale jak bych mohl donést k ústům sklenici, šálek, když se mi třáslý ruce? Neřekl jsem ani slovo z toho, co jsem si připravil. Měl jsem jazyk chycený na udiici, mlčel jsem jako ryba. Na mého otce si jakživ nikdo nedovolil, když seděl na jistém polokrevníku, kterého získal v Bahii; na jiném koni anebo na zemi měl autoritu menší. Jsou prostě věci, které člověka podepřou. Rozhodl jsem se, že ji přestěnuji do většího domu, kde snad její opory povolí. „Nastěhujete se tam ještě tento týden. Tady to strnu, to místo se mi hodí na krám. Potřebuju víc vydlábat. Hodně jsem se nachyboval, teď půjdu do sebe, založím rodinu.“ „Těch už máte! Ta jedna navíc se ani nepozná.“ Dělal jsem, že neslyším, vypadal jsem odamtud s rudýma ušima, natídl jsem, at všechno zbourají, smetou z povrchu, at mám pryč z očí okno, z něhož se na mě nikdo nikdy nepodíval. Nic jsem místo toho nepostavil. Dům, do kterého jsem Joana se školou a dětmi přestěhoval, byl velký jak stodola. Rozdělil jsem ho: v jedné části byla palírna. Ale i tak, když se ve třídě vytkliklo, v kuchyni to už vůbec nebylo slyšet. Vlhké stěny, vysoký strop, pokoje obrovské, že by se do nich vešly sestery manželské postele a několik prádelníků a že se v nich někdy večer muselo zatopit, aby člověk nezmrzl. Tady se jí všechny děti najednou rozstonały, nejmladší umřela. Její matka, která k ní čas od času zajela na návštěvu, umřela taky rády. S tou ženou nic nehnulo. Tři a půl roku jsem kolem toho domu obcházel, až jsem jednoho dne ztratil trpělivost a vešel dovnitř, nasliboval jí hory doly a zepal se, jestli se se mnou nechce dát dohromady. Neodpověděla mi. Uprěla na mě svůj přísný pohled z hloubi očí. „Tak odpovíte, nebo ne? Řekněte něco. Z čeho to jste? Ze dřeva? Z kamene?“ Pohled neuhýbal. Rozhodl jsem se, že ji bez dlouhých cavyků popadnu, chdl jsem zjistit, v čem je ta její povyššenost. Když jsem se vzpamatoval, chodil jsem po třtinové plantáži, jako by mě tam cosi neviditelného odneslo. To něco byla nepochybně moje pohana. Přišel čas svatých misíí. Vyzpovídal jsem se, dal pokřtít osm dětí, které se mi za posledních pět let narodily, rozhodl jsem se dát

na cestu pravou, vytáhl učitelku z té barabizny a ubytoval ji ve staré konfině. Pokoje tu oddělovaly přepážky z plachtoviny. Obléhal jsem ji už jen, abych ji ponížil, abych pokořil její hrdost, nedosáhl jsem ničeho. Pravda, nikdy už jsem ji nepožádal, aby se se mnou vyspala. Měl jsem k ní plno výhrad, káral jsem ji, urážel, neustále jsem připomínal, jaké zlo v sobě skrývá pýcha. Její odpověď jednoho dne: „Máte v tom směru nepochybně jisté vědomosti: mluvte o tom, co znáte.“ Dospěl jsem k rozhodnutí, že ji požádám o ruku. Nedokázal jsem ta slova vypustit z úst, ani když jsem se dověděl, že se chystá odejít. Několik let jsem k ní cítil nenávisť. Obtěžkával jsem ženu a nenáviděl děti, které se rodily, protože žádné nebylo její. Jak plynul čas, nenávisť mě pomalu přecházela, dostavila se jakási radost, snad i vděčnost. Nakonec jsem si začal myslet, že Joana Carolina byla můj způsob, jak se přesáhnout, můj dlí zázračna v životě tak chudém na tajemství.

MYSTÉRIUM SEDMÉ

Ti, kdo předou a tkají, spojují a pořádají rozptýlené mateřtály, které by jinak byly plané anebo temné. Náleží k rodu PŘÁDLENA OVCE VŘETENO VLNA zeměměřičů, stanovují zákony a spojovací body pro to, co je nespojité. Před vřetenem, kolovratem, tkalcovským stavem, VLNA LEN ZÁMOTEK BAVLNA VLNA vynálezy určenými k napínání vláken a jejich překřizování, jako by bavlna, hedvábí byly ještě ponořeny v předpekli, v temnotách TKADLENA OSNOVA STAV VLNA beztvareho. Až výzva k pořádku, řádu je vynese na světlo, promění je v dlta, to znamená v lidské výtvoř, osvětlené VLNA ÚTEK KRAJKA VZOR VLNA duchem člověka. Sukno anebo plátno představují vítězství našeho důmyslu ne snad proto, že jsou nám k užtku; nýbrž proto, že jsou VYŠVAČKA RÁM KOLOVRAK VLNA utkány; nýbrž proto, že jsou klidné, pevné a přísné propojení předtíva, spletených nití. Jeho nejvznešenějšími projevy jsou VLNA ŠITÍ JEHLA TOBOLKA VLNA tudíž ty, v nichž s kázní ještě větší rozkvětá ozdobný vzor:

PŘÁDLENA OVCE VŘETENO VLNA krajka, koberec, brokát. To pak působením jakési alchymie, algebry, magie jako by bavlnkové plnataže a ovce, zámotky, VLNA ÚTEK ZÁMOTEK TOBOLKA VLNA lánny lnu povstaly k životu méně vzpurnému, avšak trvalejšímu.

○ Neměli jsme ani konvičku. Marka se sklání a dává nám klystýr z opepřené vody pomocí hovězího měchýře a stěbla skočce namaštěného vepřovým sádlem. Ta nemoc spočívala v horečce, skvrnách po celém těle. Jedli jsme málo, byli jsme pořád jednou nohou v posteli. Předtím to byl černý kašel. Kašlali jsme všichni, Alvarovi praskla kůže pod uchem. Ten zkusil nejvíc. Využíval dvě plechovky rybího tuku, dvě lžíce denně, po každé lžíci půl pomeranče. Měl pomeranče rád, chtěl vycucat celý najednou, maminka ho nenechala: přišlo by to moc drahó. Všecko bylo napoloovic. Půl pomeranče, půl chleba, půl banánu, půl sklenice mléka, půl vejce, jedna bota na noze a druhá uložena. Obě jsme si obouvali, jen když nás brala do města, chodila si pro výplatu, tři mlle tam a tři zpátky. Chodila tu dálku skoro osm let, nikdy nejela na koni ani vojským pohahem nebo na oslu. Vždycky pěšky. Hned na začátku se obrátila na příslušná místa. Ať jí dají školu trošku blíž. Table je příliš daleko a bez dopravního spojení. Nemůžeme s sebou brát všech pět dětí, vezme jedno nebo dvě nebo tři, ostatní zůstanou tam, dělá jí to starost. Vraštili čelo, krtili rameny. Ať má trpělivost. Jakmile to bude možné... Nikdy to možné nebylo. Maminka asi tři roky na vyřízení žádosti nenaléhala a každý měsíc chodila do města. Spousta kopců, pustých míst; kusy cesty, kde nebylo slyšet ani zaštekát psa. Táhle písčité parcie, které unavovaly víc než kopece; dlouhý kamenitý úsek, zem plná jiskřících oblázků, které se kutálely a rozdíraly nám nohy. V létě jsme si chránili hlavu slamáky. Kdopak by udržel v ruce slunečník, ať by byl sebelchť? Klobouky bránily jen tomu, abychom se příliš nespálili ve tváři a na krku. A aby se nám nezavátli mozek. Ze země — z písku, z oblázků — sálal žár, těžko se nám dýchalo a vzdálenosti jsme vnímali zkrtesleně. Všude se vznášel žhavý prach, člověk by řekl, že snad utkaly, rozprchávaly se, takže jediný stín nám skýtaly naše klobouky. Ještě hůř bylo, když přišla zima. Rozvodněné řeky se ne

vždy daly přebrodit. A někdy se nedaly a my jsme se brodili, neboť nouze byla velká. Anebo jsme přes ně přecházeli po rozvíkianých můstcích a voda pod námi třvala a olizovala nám nohy. Noha jednou div nenabral na rohy mrtvý býk, kterého unášel proud. Jinými slovy, všechno se měnilo v bahno. Dřevo na můstcích bylo samé bláto, taky stromy, z tek se staly bahnitě spousty, které se sunuly kupředu, a dokonce i kamínky jako by se rozpouštěly, proměňovaly se v blátivou břечku. To jsme pak — co jiného se dalo dělat? — brali s sebou deštníky, držadlo jsme svírali oběma rukama s propletenými prsty, paže nám zmrtvěly. Vichr přicházel v druhé půli zimy, rychle rašící setba, která vzešla s prvními lijáky. Foukal v těch končinách bez ustání. Bolel v uších, ohýbal držadla deštníků, klast nohu před nohu začalo být obtížné, přímo pracné, celou cestu jako bychom stoupali do vrchu. A nikdy se nestalo, že bychom po cestě potkali dobré lidi: narazili jsme vždycky jen na opilce. Maminka měla strach, jsem si jistá, že ano. Bylo proč, já vím. Nikdy to nedala najevo, jenom jedinkrát. Tenkrát jsme šly jen já a ona. Přišly jsme tam jako obvyčejně za setmění. Maminka se vypala, došla si pro výplatu, prodala nějaké ruční práce; než se nadála, bylo na návrat pozdě. Rozhodla, že zůstaneme ještě jednu noc a za svítání se dáme na cestu. Popletly se jí hodiny a různé příznaky, myslela, že už svítá, a byl to jenom měsíc, probudila mě, pustly jsme se domů. Za mostem jsme si všimly, že za námi jde nějaký muž. „Za chvíli se rozdělí.“ Nerozvednivalo se. Maminka přes rameno sledovala pocerstého a přidávala do kroku: on tak; zpomalila; neznámý rovněž zmršnil tempo; maminka se zastavila poblíž nějakého statku, chléva, oči přitom z postavy nespustila, a tvářila se, že jsme u cíle: náš pronásledovatel znehybněl na místě; téměř jsme seběhly ze svahu: když jsme se otočily, viděly jsme, že vzdálenost mezi námi a námi se změnila jen nepatrně. Řekla: „Spleta jsem si hodiny.“ Jako když říká: „Napila jsem se z otrávené studny.“ Měly jsme v sobě jed noci a nemohly jej vyzvrátit, jed omývla, opustěnosti, nechťáněnosti. Na cestě jsme nikoho nepotkaly — a ten člověk nám byl pořád v patách. Tak to šlo celou cestu, až jsme dosly na pozemek cukrováru. Tam mě popadla do náručí a rozběhla se. S novou odvahou volala svoje syny, jako by třímala zbraň: byla to mužská jména. Nad pahorky se objevily první zá-

blesky úsvitu. Nô přišel otevřít s petrolejkou v ruce, maminka vpadla dovnitř tak prudce, že ho porazila, skleněný cylindr spadl mezi nás tři, na zemi se rozletěl na kousky. Sotva dveře zaklaply, posadila se, poprosila o sklenici vody. Třásla se od hlavy k patě. Veselí a hojnost jsme zažili, vždycky jen když na pár dní přijela z města babička Torônia. Ne že by byla veselá. Přisná, málomluvná, skoupá na úsměvy, čelo trochu skloněné jako u kozla, který se chystá rtknout. Avšak jaká jiná událost pro nás měla být svátkem? Maminka pekla koláče, cukroví, nemusela nám říkat, abychom šli babičce naproti až ke kokosovým palmám, přivítat ji. Šlo nás všech pět, kluci pěšky, já na beranovi, Maria do Carmo na ovci. Table dvě zvířata byla skoro jako naši sourozenci: povidali jsme si s nimi, žili jsme pod jednou střechem, a když byla moc velká zima, spávali s námi v posteli. Sedm nás tedy s křikem běželo naproti babičce Torónii, sotva se objevila, šátek přes ramena, blůzku, dlouhou sukni, pevný krok, klidný hlas, jako by šla zblízka, a ne zdaleka. Jednou přijde, aby ulehla a pár dní nato zemřela, když se v domě ještě vznášela vůně pokrmů, které maminka navářila na oslavu jejího příchodu. To už jsme byli jenom já, Téo a maminka. Nô a Alvaro odešli z domu, našli si místo v jednom obchodě, postavili se na vlastní nohy; Maria do Carmo, Carminha, mlívaná sestra, moje opravdová kamarádka, protože děvče jako já, umřela na tu nemoc, jejíž jméno jsme se nedověděli. To jí maminka dává klystýr pomoci hovězího měchýte na konci stěbla skořce. Moje sestřička se podobá pitvornému skláři. Já jsem ta copatá. Nô, Alvaro a Téo nejsou vidět. Ale byli tam, namáčkáni s námi v té místnosti, a všichni horečkou jen žhnuli. Byli jsme přinuceni odejít z domu, kde jsme bydleli, přestěhovat se sem do pralesa: tady bydlivali stranou ostatních nemocni nešťovicem. Neměli jsme nešťovice. Ale leželi jsme všichni s těžkou nemocí, která byla nakazlivá. Ať prý tam jdeme. Šli jsme. Přímó tam, mezi stromy, byla Carminha pochována. V horečce jsem slyšela, jak maminka kope hrob. Ovce dlouho bečely, jinak než jindy, žalostně — před sedmi lety jsem měla hrozně sny, ve kterých bečely. Po celou dobu nemoci jsme jedli velké banány a pili kávu. Ve městě vypukl dýmějový mor, nesmělo se tam, takže jediným našim lékem byly klystýry z opepřené vody. Když jsme měli

tohle období za sebou, maminka znovu opakovaně žádala o místo blíz u města, poslouchala těž zamírnutí. A tak uplynuly další roky, měsíc za měsícem, léta, zimy, jeden měsíc, pak další, jeden rok, ještě další, za slunce, ve vichru, maminka potkávající oplice, přehající před vzteklými psy, splašenými dobyčáky, která utekla z ohrady, tři míle tam, tři míle zpátky, aby dostala plat za práci vykonávanou po celý měsíc od sedmi do dvou den co den, s výjimkou pouze a jenom nedělí. Někdy se říká: *Čas dětství je krásný dlužen.* Moje bylo vichrný a bouřlivý srpen, který skončil, když jednou za soumraku přijel jakýsi černoch s obličejem posetým bradavicemi a přinesl dopis. „Dcera majitelky cukrovaru Queimadas si na mě po takové době vzpomněla. Budou otevřít školu, matka chce, abych tam učila. Má ve městě zástupce, nebudu muset chodit pro výplatu.“ Mamince vytryskly slzy z unavených očí, zničených od toho, jak po všechna ta léta při petrolejce háčkovála decky, které pak ve městě prodávala. Teprve teď se přiznala: „Já jsem se po těch stezkách tolik bála! A pak, jsem čím dál unavenější. Ať se jak chci snažím být silná, nohy už mi neslouží. To snad není pravda, že už se tam nebudu muset trmáčet.“ Jedinkrát za celý svůj život zvedla zatatou pěst, pěst neuvěřitelně křehkou, v krátkém okamžiku vzpourey proti těm cestám, po nichž stoosmdesátkrát přešla. Jak jenom mohla svůj strach po tolik let skrývat? Onen černoch s tváří plnou bradavic nás odvezl na usedlost Queimadas. Jeli jsme na koni, Téo, bez sebe radostí, měl šedého, já s matkou ryzáka. Na hranici území cukrovaru Serra Grande se na jednom kopci otočila. Přehlédl jsem odamntud třínové plantáže i budovy, komín cukrovaru, vodní kolo, lidi, osly, kozy, slepice a koně, kousek cesty, po níž se tolik našlapala. Slyšela jsem, jak říká: „Sedm let, sedm měsíců a sedm dní jsem hynula v tomhle pekle. Sedm let, sedm měsíců a sedm dní. Zní to jako věta z nějaké knihy.“ Zvedla ruku a rozzevřenou dlaní přeješla přes krajinu týmě pohybem, kterým na tabuli mazala, co už bylo vysvětleno a uloženo do paměti. Pro mě to byly kruté roky. Avšak v onom okamžiku jsem si uvědomila, že se uzavírá jeden kruh a končí celý jeden svět, a z hloubi vzpomínek vyvstala jakási lítost. Do města jsme vcházelí kolem hřbitova. Přicházely jsme tam téměř vždycky v šest, v sedm hodin. Bála jsem se křížů a měla jsem hlad. Zavírala

jsem oči, abych neviděla hroby, světlušky, šla jsem poslepu; a celou bytostí jsem cítila vůni kávy a chleba, která obklopovala chatrče a která pro mě byla taky vůní spocínutí, oddechu, ulic, bezpečí, světél v domech, vůni skončené cesty. Zastesklo se mi po oněch prchavých chvílích. Hamiznost či horlivost paměti, jež i v protiventstvích podrží ve svých mošnách zničko tišiny.

MYSTÉRIUM OSMĚ

Černý jíl, třtina, cayenská sorta, červená zem, kandys, melasa, mlyn na třtinu, žlábek, med, taxa, destilační přístroj, pálenka, cukr, okopání, cukrárenský dělník, šafář, předák, pán, první sklizeň třtiny, druhá sklizeň třtiny, třetí úroda, čtvrtá úroda, hrábě, radlice, dobyčce, kůň, vůz, vozka, pluh, brázda, roub, otvor, zima, léto, povodeň, sucho, hnůj, mláto, oheň, srp, žetel, sekýra, mačeta, mlctí, mlyn, vážení, kůlna, ohrada, hráz, molyka, puška, výpomoc, jho, zabiják, ochránce, poslušný příkazů, příkazující pán.

⊕ Totonia ležící, vticka sklopená, ruce na prostěradle. Hlava Byka se zahrnutými rohy zabírá téměř celý čtverec okna. Přináším cinové umývadlo a skláním se k nemocné. U postele (oný tři společně tvořící jakýsi liliový kříž) Lucina na kolenu celá v bílém, Suzana za ní se zdviženými pěstmi a v pozadí skupinku rovněž klečící Filomena, z níž je vidět pouze rozprážené paže v nabranných červených rukávech. Po levé straně na zemi Joana Carolina, čelem a dlaněmi se dotýká podlahy. Otevřenými dveřmi nás pozoruje Laura. Za zdmi září nad krajinou jasný májový den a velcí bílí práci se vznášejí nad zvlněnou zemí, na přítvřivých hlavách mají po růžku a křídla obřít žená jaseem. Je tu jezdec na stezce, osamělý chlapec a vůz s plachtou tažený čtyřmi voly, zadní pár červený, přední hnědý. Kočí má v ruce bičičtše s černým řáborem. Jezdec je Nó a Alvaró, pro které Joana vzkázala; chlapec, Teófanés, samotinký nese dopis lékařníkovi; ve voze jedeme my se zesnulou. Navrhovala, a já jsem byla proti, abychom počkali, až pojedje kolem nějaký honák nebo aspoň mládenec,

aby nás dvě doprovodili. Když jsme byly uprostřed ohrady a široko daleko žádný strom, vyskočil nenadále ze země Byík se svými rohy. Padly jsme na zem tváření do kravinů a chránily si šíjí, Byík daleko odhodil její tašku, pokoušel se jí vrazit rohy mezi žebra, chtěla jsem vstát, křičet, vystrašit ho, neměla jsem hlas, ani odvalu, ani nohy, objevil se muž na koni, s kloboukem a licousy, zahnal zvíře, seskočil, usmál se a obě nás vzal pod paži a vedl. Až na druhou stranu ohrady. Když si pomyslim, že jsem mu div nepolbila konečky prstů a nevěděla jsem, že pod kabátem chová úskočné šelmy zlovnosti s okovanými kopyty, se špičatými rohy! Po čtyři dny, co Torónia umírala, bylo u Joany stále plno. Po pravdě řečeno se neobjevil jenom on. On a jeho otec, který neměl všech pět pohromadě, dny trávil na verandě v dlouhé košili, houpal se v síti a cídlil kastroly pískem. Kdyby byl na místě syna někdo jiný, přišel by, vždýt byl majitelem Byka. Pravda, Torónia sice došla, jako by se nic nestalo, pojedla Joaniných koláčů, odříkala litanií a růženc. Až potom začala chřádnout, ochrnula na púl těla, třebaže zranění neměla. Ale očividně skonala na to, co utrpěla v té ohradě. Když jsem nebožku umyla a ustrojila do nejlepších šatů (na lemu byly látaně), Joana mě zavolala a udělila mi pokyny. Torónia měla hrůzu z představy, že by její tělesné pozůstatky měly spočinout v cizí půdě, bylo zapotřebí její mrtvolu odvézt domů a pochovat ji mezi nápisy se známými jmény, která zažívá možná slychala s nechutí anebo nenávisí, jež však patřila k jejímu světu. Joana prosila o zapůjčení či pronajmutí vozu s volským potahem. Muž se zeptal, jestli patřím k rodně. „Podle barvy kůže vidíte, že ne.“ „Tak z jakého titulu tu jste?“ „Jako přítelkyně. V umývadle, které jsem měla při umývání nebožky, jsem poprvé vykoukala všechny její děti.“ „To vás k něčemu neopravňuje. Řekněte učitelce, ať přijde sama.“ Když mě uviděl (vedle Joany Caroliny, zařval, ať zůstanu venku, do jeho kaple žádný negr nesmí. Kaple susedila s panským domem, zavřel se v ní a okázale přitom bouchl dveřmi. Jako by to ani nebyl ten muž, který nás zachránil před Byíkem, měl asi svůj špatný den, tohle jsem si pomyslela. To ticho, co nastalo! Síť na verandě, rytmické skřípání háků, lenivý zvuk otcovy ruky cídlící měděné kastroly. Natahovala jsem uši, abych slyšela, co se děje v kapli. Nechápala jsem, jaký

smysl mají všechny ty cavyky. Copak na to, co jsme žádaly, bylo tohle všechno zapotřebí? Vtom bylo mlčení porušeno, zbystrila jsem sluch. Mužova slova, nehorázná cena. Jak se mohl opovážit požadovat něco tak surového před tváří svarych? Očekávala jsem, že se Joana ohradí, že uslyším hněvivé výkřiky. Poslouchala jsem jenom její hlas, který ani nezněl plačtivě, hlas, který se nezvyšoval, slovo za slovem, jedno jako druhé. Pak se mužův tón ztišil a Joania neměnně pokračovala. Následovala rána, kopnutí do podlahy nebo úder pěstí do dveří, a oba hlasy zmlyky. Až se mužův znovu ozval, zaburčel a zároveň zanatřkal podmínku. „Vyberte si: ano, nebo ne. A hned!“ Joana se chystala odpovědět. Snad jsem měla zůstat, dovědět se celou pravdu, vzít na sebe tu chvilí. Uprostřed ohrady, když před námi stannl Byík, strnula jsem, púda se mi ztrácela pod nohama a já jsem v sobě odhalovala větší slabost, opanovalo mě zoufalství. Pociťala jsem toréž: uprostřed ticha proti mně jakási nestvára obracela své ponuré rohy. Neměla jsem odvalu čekat na odpověď, utrkla jsem na verandu ke starci a jeho pomatenosti, kde jsem se na okamžik cítila v bezpečí. Objevila se Joana, nezeptala jsem se jí, jestli vůz pojede. Zpáteční cesta bez jediného slůvka, blízkost jen tělem, duchem na hony vzdáleny; dům plný lidí a sestry tonoucí v slzách, peněženky však zavřené; Joana sedící, oči suché, upřené k zemi, ruce mezi koleny, já proti ní, dvě hodiny, tři, až se ozve pronikavý, nářikavý zvuk, blíží se. Uviděla jsem plachtu, kočích s bičičím, černý fábor na něm. Joana řekla: „Odvезeme matku. Spočíne, kde si přála.“ „Udělala jsi pro svou matku, cos mohla i cos nemohla. Bůh ti žehnej.“ Když poslala do města pro léky, zrazovala jsem jí: „Neutrácení zbytečně, tady není pomoci.“ „Jak to víš?“ „Tak jako poznáš poběhlci anebo muže, který býval krčmem: je v nich cosi, co člověk spíš slyší než vidí.“ „Také si myslím, že se neuzdraví. Ale fídím se zásadou jednat vždy tak, jako by nemožné neexistovalo.“ V pokoji, sklánějíc se s umývadlem v rukou k Torónii, abych jí vykoukala nohy v teplé vodě, proklínám surové zvíře, které ji zničilo, a myslím si, že tak jako my všichni žila na světě jako uprostřed strkajících se stád, rohy obklopena, rohy rozdírána. Na voze, který mrtvou odváží, a jak naslouchám vzrání dřevěných kol na nápravách, uvažuji jinak, mám dojem, že

s ní mřím cestou k Bohu v povozě taženém voly s velikými křídly, zpola andělů, zpola voly, voloandělů, a že na světě život i lidé, a dokonce snad i Bůh jsou voloandělů a že všeho musíme okusit týmiž slabými zuby, dlí rohu, dlí křídla.

MYSTÉRIUM DEVĀTE

P O Č Á Dvakrát byl svět stvořen: když přešel z nicoty do T E Č N jsoucho; a když, pozvednut na umnější úroveň, Í S L O stal se slovem. Chaos proto neskončil povstáním V O P A vesmíru; nýbrž když vědomí člověka, pojmenová L I M P vajíč stvořené, tudíž tvořic je znovu, oddělilo, se S E S T řadilo, spojilo. Slovo však není symbolem či od K R A S razem toho, co značí — poddané postavení —, O P I S nýbrž jeho duchem, vdechnutým hlině. Žádná věc H I Ě R skutečně neexistuje, dokud není pojmenována: tehdy, O G L Y uvedena slovem, které ji osvětluje, a získávási to F P E R tožnost, dosáhne rovněž stálosti. Neboť žádný bliž- O K O D žence není roven druhému; pouze jméno *blížence* je skutečně totožné se jménem *blížence*. Takto, I H A P nespolečný blížence sebe sama, slovo je to, co zů- E R G A stává, je střed, je neměnné, imunní vůči kolísání, M E N A jež je obklopuje, chráníc vyslovené před proměnami, B E C E které by je nakonec popřely. Oživující do té míry, D A P A že žádné místo, žádné království nikdy docela neza- P Í R K niknou, dokud bude přezívat jméno, jímž byla po- Á M E N imenována (Byblos, Kartágo, Sumar), přetrvává S T Y L slovo, jsouc duchem toho, co — ač jen pomyslně — U S I L existuje, pro svou neporušitelnost jako lesk toho, co U M I N bylo, a může, být přestřehováno, být zapomenuto, A C E P znovu nabytí původní průzračnosti. Rozlišuje, po- Í S M O řádá a tvoří znovu: toť ono.

⊗ My dva do sebe zavěšení, leč na lici, jako bychom se divili sou- časně jeden na druhého a oba kupředu. Za námi, otočení k nám bokem a šíje zkrížené, bílé husté ocasy sahající až na zem jako vlečka svatebních šatů, jeden nalevo a druhý napravo, naši dva koně. Nad námi září dvě hvězdy, jsou velké a rudé. Δ Jedna nad Miguelovou hlavou: vypadá jako růže. ⊗ Druhá nad Cristininou hlavou: vypadá jako granátové jablko. ⊗ Jsme mlenci, uprchlíci, pronásledováni, nalezení, spasení. Nevěděli jsme, kterým směrem se dát, kde skončíme. Chtěli jsme se pusit nazdarbůh, být šťastní být i jeden jediný den, někde se uložit ke spánku, nemyslet na hodinu, jež přijde vzápětí, třebaže jsme věděli, že je nám někdo v patách, ⊗ lidé Cristinina otce, kolik, jsme nevěděli, kteří jedou po naší stopě a jistě mají pušky. Δ Nebylo pravděpodobné, že by otec dal svým lidem příkaz, aby mě zabili; ale Miguelův osud byl zpečetěný. Utéci se mnou, dcerou Antónia Diase! ⊗ No ano, utéci s ní, jedinou dcerou velkého Antónia Diase, pána tří cukro- varů s plantážemi, který se po smrti první ženy už neoženil, aby celé dědictví připadlo beze zbytku a se vším všudy jí! Δ To ne- bylo proto, neoženil se z moudrosti, maminka byla vzácná žena; bylo těžké najít druhou manželku s tolika přednostmi. ⊗ Tohle říkáš ty, ale lidé mluví jinak: António Dias chtěl v půdě patřící k oněm třem cukrovarům zahrabat tvůj život, provdat tě, za koho uzná za vhodné. ⊗ No budiz. ⊗ Jelikož se jmenoval António, vzdávky 12. června sezval přátele a příbuzné, zabil kolik prasat, volků a krocenů, zapálil hranice zvíci koně, desítkám mužů s muš- ketami v ruce přikázal střlet do vzduchu, Δ dal nadělat hrnce kokosového pudinku, kukuričné koláče, vařenou kukurici, manio- kové cukroví, piškoty, pusinky, tapiokové pečivo, vystřeloval svě- telné snopy po sto a dvacetí rachejtlích, ⊗ dal přivězt sudy mla- děho vína, přivedli zpěváky, vypouštěli balóny se světlovým jménem a ve svých třech mlýnech na třtinu sehnal a najal nejlepší harmo- nikáře, tanečvačka začínala před sedmou, táhla se celou noc, za rozběsku byla v plném proudu, končila za bílého dne. Když bylo po všem, spustili ze stožáru praporec svého patrona, zapálili poslední snop raket a čtyřnadvacet hodin spal. Δ Právě tehdy jsme utekli. Řekla jsem jedné z černošek, že se jedu projet, ve svatebních ša-

tech jsem sedla na svého koně a jela za Miguellem. ○ Čekal jsem a nevěřil, že přijede; a možná jsem si to i přál, aby jí nějaká překážka zabránila přijet. Měl jsem svůj stateček, svoje drobné záležitosti; a třebaže všechno, po čem jsem na světě toužil, bylo spojit se, at to stojí co stojí, s Anou Cristinou, měl jsem jako každý člověk strach z velikosti, desila mě oním prostorem, který se znenadání přede mnou otvíral a který mě mohl váhnut do svého jasu.

△ Vycitila jsem na Miguelově tváři tuto bázeň, zeptala jsem se, chce-li se svého úmyslu vzdát. Odpověděl: „Já kdybych chtěl, teď už bych nemohl. Tvá krása mě nepustí.“ Nevím, zda moje krása byla s to někoho takhle držet, avšak přijala jsem jeho slova a učitila jsem v sobě, na své tváři jakousi zář, nesla jsem v sobě cosi, co nějakého muže pohnulo k tomu, že opustil bezpečí a vydal se nazdarůbůh za dobrodružstvím, povznesci se nad všechny mrtvé hodiny svého života a v jediné minutě spálil marné bohatství, které do té chvíle nashromáždil. Pobodla jsem koně, vyrazila první, zavolala na mě jménem: „Viš, co děláš?“ „Už se na nic nepřeji. Od této chvíle chci, aby všechno bylo odpovědí.“ ☉ Vyrazili jsme, jeden v těsném závěsu za druhým. Letěli jsme přes pláně a náš náškok vzrůstal, spolehali jsme na otcův spánek, avšak s vědomím, že ho každou chvíli mohou probudit a že nás se svými muži dostihne, doptá se na nás všech, kdo nás viděli prchat jako psanci. Netrvalo dlouho, a snaživě běželi do panského domu sdělit pánovi, co se stalo. Nepodářilo se jim ho přimět, aby otevřel oči před sestrou, kdy vzhledem k roční době a zatažené obloze bylo už téměř tma. Myslel, že se mu to zdá, byl to zlý sen?, ponořil tvář do ledové vody, požádal, aby mu všechno pověděli ještě jednou. „Podpatle mu statek a osedlejte mi šest koní.“ Utrčil muže, kteří s ním pojedou po naší stopě, chlapy, co vidí šlépěj v povětrí, jsou s to sledovat zvíře po čichu, ještě se jim nestalo, aby ztratili stopu jediného dobytčete, at byla jak chtěla nezataelná, a na které si nepřišli ani zloději koní. Jak bychom mohli uniknout? Už seděl na koni, když se rozhodl: „Nepojedu. Nehodí se pro otce, aby se bůhvírkudy honil za dcerou. Přijít musí ona.“ „A co ten chlap?“ „S tím víře, co máte udělat.“ V tu chvíli se na kraj od Igaragu po Afogados da Ingazeira a od Coruripe po Flores, zaráčející se až ke Svaté Anně Ipanemské,

snesla ukrutná bouře, zahladila stopy našich koní. Právě jsme přijížděli k jakémusi mrtvému městu, uprostřed ulic už rostly stromy, věve se draly do oken a dveří. Foukal tu bez přestání vítr a téměř všechny stropy se propadly, trámy byly červotočivé a zbylé krovny povolovaly pod tíhou střeš. Byly tu záby, štíři a snad i hadi ukrytí v domech, které práchnivěly a pomalu už na sebe braly barvu země a listoví. Volali jsme, a když jsme usoudili, že my dva, jedoucí (mezi zkríženými okny, zřícenými zdmi a vyvrácenými dveřmi) na zemlených koních, jsme jedni živí tvorové uprostřed toho všeho, vytryskla nám z nitra radost větší než statek a tři cukrovary dohromady, větší než Pernambuco a Alagoas, větší než celá Bahía, a my jsme se polbili v sedle, tak hořice láskou, že z našich těl stejně jako z těl koní se v dešti kouřilo. Susedli jsme, šli dál v objeti, koně jsme vedli za uzdu a nevěděli, co si počít se sebou samými a se svým štěstím. Došli jsme na jakési náměstí, kde stál kostel. Dvěte povolily, vešli jsme i s koňmi, jejich podkovy zazonily na dlaždicích. Ještě jednou jsme volali, nikdo se neozval. Svlékli jsme se a bez prodlení se poznali na truble z borového dřeva, zatímco naši hladoví koně, stojící před otevřenými dveřmi, hleděli na padající soumrak. To, že jsme je vzali dovnitř, nebylo z neúcty ani z bezbožnosti. Báli jsme se, že nás naši pronásledovatelé podle nich objeví. Avšak nezadrželi jsme je jediným posunkem, neřekli jsme slovo, když se, sotva ustal déšť, šli napást. Dobře jsme viděli, že jdou ven. Ale což jsme se mohli vytrhnout z laskání, běžet za nimi a popřít tak onu tíživou jistotu, jež se v nás zrodila, že nic na světě nedokáže přerušit naše lahodné objeti? A ac jsme měli hlad, neboť jsme na své dlouhé poui sportbovali skrovne zasyby jídla, setrvali jsme na truble zpoila ve spánku, zpoila v mlíčování, a těla po cestě celá rozlámaná nás bolela, jakmile jsme se obrátili, jakmile jsme se od sebe odtrhli. Když jsme uprostřed noci uslyšeli zvuk podkov na chrámových dlaždicích, domnřvali jsme se, že jsou to naši pronásledovatelé a že je s námi konec. Měsíc svítil dovnitř otevřenými dveřmi, několika dětami a mnoha vikýři. Otevřeli jsme trublu, že se do ní schováme; byla plná lidských kostí. V tu chvíli se objevili koně, naši koně; rozhodli jsme se, že pojedeme dál. Neustále se lbařice, oblékli jsme si mokré šatý. Než jsme vyjeli, po-

klekli jsme ruku v ruce před oláíem svateho Kosmy a Damiana, Δ pozvedla jsem tvář a zvolala: „Beru si tohoto muže za manžela před vámi a před Bohem, ne na krátký čas, nýbrž po všechny časy. Jmenuje se Miguel.“ \bigcirc Také jsem v tichu pozdvihl svůj hlas, dovoloval se svědectví našich koní a chvěje se od hlavy k patě, neboť jsem měl dojem, že naši svatbě přihlížejí stovky dávných duší: „Beru si tuto ženu, která se jmenuje Ana Cristina, bez všech jejích pozemských statků za manželku po všechny dny mého života.“ \bigcirc Každý jsme druhému navlékli na prst pomyslný prsten. Pustili jsme se nazdarbůh po cestách, na levé ruce naše snubní prsteny, viditelné a skutečné jako láska, která nás vedla anebo zavaděla. Brodili jsme se přes řeky, zaplétali se do vrší, vyměnili jsme koně s tlupou cikánů, koupili si kdesi na trhu nové šaty, potříkráte jsme poznali místa, kudy jsme už projížděli, spali jsme v sedle, v mlázi, pod mostem, plakali jsme si v objetí. Žádný z nás nevěděl, kam jedeme. Naším cílem v tu chvíli nebyl žádný směr, žádné místo, žádné město, žádný dům, našim cílem bylo jet. To jsme si alespoň myslili, dokud jsme víc mrtví než živí nedorazili na území cukrováru Queimadas a nezakleпали na dveře dony Joany Caroliny, která v té době vstupovala do zimy svého žití. Sorva nás uviděla, skrz naskrz nás prohlédla, takže jsme jí nemuseli vyprávět svůj příběh. Vážně se na nás usmála z hloubi očí, přijala nás pod svou střechu, uvítala nás se vši pohostinností. Když se nás začala ptát, vypadalo to, že už skoro všechno ví: kdy očekáváme své pronásledovatele, zda přijedou v dobrém anebo se zbrani v ruce. „Nevíme.“ „Paní tohoto cukrováru má zlovyk zvat každého na večer k sobě, údajně na kus řeči. Ve skutečnosti to dělá kvůli loupání kukurice a fazolí. Jinak je hodná. Ale na ni nespolehejte, nikdy se neplete do cizích záležitostí.“ „A vy?“ Zeptali jsme se, protože jsme na ní viděli znamení pomoci, byla pro nás někdo, kdo nás očekává s našimi podobiznami v ruce, vyrytými kýmisi, kdo nás zná, aby si nás s nikým nespolehla. Odpověděla tak, jak jsme o tom snili: „Udělám, co budu moci: také jsem milovala.“ Spali jsme odděleně ve dvou pokojích propojených dveřmi a vdechovali nosem i ústy posilující vůni čistých povlaků. Polštáře voněly po pomerančích. Probudili jsme se obklopeni dětmi, které se nemohly dočkat, až uvidí uprchlíky, snoubence, jež

sem zavál vítr. Po celý den bylo pod mrakem, poprchávalo. Mluvili jsme málo. Bez odporu jsme se vzdali Joanninu moudrému a zkušnému pohledu, aniž nám toto vniknutí do našeho soukromí, do našich zdí připadalo jako vpád, byl to spíše ukázněný příchod dobře ozbrojených mužů, upřímných přátel, kteří je přišli bránit. Jak plynul čas, byli jsme si čím dál více vědomi sami sebe, byli jsme čím dál silnější. V deset večer obklopil dům očekávaný dusot kopyt. Zůstali jsme v Joannině vlastním pokoji, byli jsme tam zavřeni s holicítko a chlapcem, přes jejichž hlavy jsme na sebe hleděli, v duchu si výtájící, že tuto nebohodu rodinu zaplétáme do svého nerozumného počínání, a současně věřice, že jsme byli dovedeni jako slepci k jediné osobě na světě, která nás může spasit. Joana počkala, až velitel hloučku sesedne z koně, pozvala ho dovnitř, rázně mu vyložila, jak se věci mají: „Ty dvě děti už skoro týden bloudí po světě a při životě je drží jen a jen jejich láska. To znamená mnoho. Já se po léta sama, bez zastání dťu, aby moje děti prospívaly. Což se tedy mohu netečně dívat, jak to děvče musí uprchnout za svou touhou a neodnést si s sebou ze všeho svého jmění, ani co by se vešlo do dlaně, jen proto, že jí otec nechce vyslechnout? To že je otec? Vím dobře, že peníze mají svou cenu. Avšak větší je milostřdenství. K čemu je člověku, má-li dobytek a plantáže, když ve vlastním srdci není schopen šlechtnosti?“ Více než dvě hodiny ho předsvědčovala, až jí ten člověk slíbil, že nás vezme pod svou ochranu a nevydá nás, dokud nedostaneme svolení k sňatku. Vzápětí jsme odjeli. Ti, kteří předtím byli našimi pronásledovateli, se teď stali přáteli, našimi strážci, a s úžasem, jež rozbrěsk ještě zvejšoval, si opakovali Joannina slova. Δ Záté některých lidských skutků je trvalá a vytrvává jako aureola i tehdy, když už nikdo na světě není s to je rekonstruovat. To, co Joana řekla, ac nedokonale tlumočeno, utišilo orcův hněv. Konečně se setkal s někým, kdo s ním mluvil zvysoka a spravedlivě, jako to vždýcky dělala moje matka. \bigcirc Ihned stanovil den svatby a tři dny nato napsal dopis, v němž Joannu žádal o ruku. Poslal jej po čtyřech poslech, chtěl svému rozhodnutí dodat patřičného důrazu. Stručná odpověď: „I když bych před sebou měla celý život, nikdy bych vám ani nikomu jinému nedokázala vyloužit, nakolik jsou mé dny, i ty nejtemnější, prožáteny dnes již vzdáleným

časem mého manželství. Oddala jsem se svému muži *na celý život* a zůstanu mu také věrná. Vaš laskavý a šlechetný návrh je mi tedy velikou ctí. Kdybych na něj přistoupila, znamená pro mě oporu a bezstarostnost po zbytek mých dnů. Avšak co by pak bylo s mou duší?""

MYSTÉRIUM DESATÉ

Polární čepice, mírné pásmo a prstence rovníku, z něhož dosud stoupá horký dech kovadlin. Světadily a ostrovy, špicaté vrcholy, roviny, pohorí, údolí, duny, útesy, skalnaté výběžky. To, co neviditelné spočívá pod našimi šlepečkami: sloupky, zapomenutí bozi, portály, holené předků, nerosty, zkameněliny, zmlklé říše. Zemětřesení, sopky. Bahno, záhon, květy, keře, staleté stromy, dřeva a plody, stín větrovi. Pozemští červi. Strídání ročních dob v rámci období rozsáhlejšího, celé civilizace vzkvétající a zanikající během jediného obrovitého podzimu, během jediné tisícileté zimy.

(Joana, v ruce pilku, uřezává nohy u lavice, na které děcko spí, na prsou lodičku z modrého papíru. Sedíc Joaně děkuje, obličej má ve stínu, a podává jí lodičku.) 1. „Jak se to děcko jmenovalo?“ 2. „Myslím, že Maximino. Nebo Raimundo. Ale někdo taky říká, že Glaura či Glória, kdopak to má vědět?“ 3. „Ten určitě kradl koně, že měl tolik jmen.“ ⊕ „Bylo to dítě a nemohlo chodit, mělo něco s nohama.“ 3. „Když se někdo narodí jako mrtvák, tak to mu chce Pánbůh nějak zabránit v děláni špatnosti. Jakživ jsem neviděl, aby byl nějaký slepec k čemu.“ 4. „Mluvíš takhle, a přece zlý nejsi. To, co ti vychází ústy, se nevešlo do srdce.“ (S pomocí chodilo. Dny trávil na židli u okna a dívalo se, kdo jde kolem. Skládalo lodičky z papíru a jmenovalo se Jonas. Bylo mu čtrnáct let a vypadalo na jedenáct.) 1. „Joana tam chodila denně?“ ⊕ „Občas. Denně nechodila nikam. Ten den tam šla jenom užítout tu lavici.“ 3. „Na tom mrtvákoví přece nemohlo být nic tak zvláštního, aby si zasloužil, že měl někdo vidění a přišel ho zachránit. Nebyl to žádný svatý ani otec rodiny.

Byl úplně k ničemu.“ 4. „Třeba Pánbůh Joana neposlal, aby spasila jeho, ale toho zločince, co mu zabránila, aby zavráždil neviného.“ 2. „Ten zabiják přišel někoho oddělat, poslal ho čertvítko. Měl už na svědomí nevímkolik lidí.“ ⊕ „Možná že Kristuspán chtěl opravdu spasit jeho.“ (Bylo to okolo svate Anny a toho odpolnedne dost přišlo. Takže se zdá skutečně podivné, že se Joana Carolina, přestrože nebydla daleko, vypravila za Floripes. Chodila k ní často od té doby, co se dověděla, kolik nešťestí jí potkalo: matčin cukrovat prodán v dražbě, nevydaté manželství po čtrnáctiletém zasnožení, postižené dítě. Ne však, když bylo ošklivo: to pak od té doby, co díky Nóovi a Alvarovi zase bydla ve městě, ráda sedala na pohovce a poslouchala déšť. Když se dověděla, co se Jonasovi přihodilo, měla radost a ani v nejmenším nenaznačila, že by věřila v nějaké osvícení, ve znamení boží: „Uřízla jsem u té lavice nohy, protože jsem měla strach. Kdyby Jonas spadl, mohl si něco udělat. Lavice je pro nemocného na spaní příliš úzká.“) 2. „Ta macecha či tetá, zkrátka ta žena, co s tím dítětem bydla, se pak odstěhovala k nějakému bratrančí nebo do chudobince. Anebo se k ní naopak nějaký synovec nastěhoval.“ ⊕ „S tou tetou a macechou to není pravda. Ten chlapec bydlal se svou matkou.“ 3. „To mi řekněte, co to bylo za matku! Nechat děcko spát na lavici.“ 4. „Třeba sama spala na zemi.“ ⊕ „Spávala na rohoži.“ 1. „Kdo to byl?“ 2. „Pocházela z nevímijské rodiny a čertvíjak se octla na mizině.“ 3. „To jistě za moc nestála, že to takhle dopracovala. Uřídit zamlada žila všelijak. Uvidíte, že ten kluk byl děcko Joanina bratra, toho, co se po něm země slehla. Vsadím se, že ho zavřeli.“ 2. „Slyšel jsem, že João se nevímkde oženil, vzal si vdovu nevím po kom, jmenovala se nevpoměnu si jak. Takové cizí jméno. A že ta vdova zdědila nevímkolik tisíc. Nejsm si úplně jistý, jestli to byl tenhle nebo jiný João.“ 3. „Uřídit nějaká děvka.“ ⊕ „Neoženil se a to děcko taky nebylo jeho. Ta žena se jmenovala Floripes a byla to dcera bývalé majitelky cukrováru Quetmadas. Hlas a záda už tenkrát měla jako starána. Ale podle obličjeje byla ještě dost mladá, ba hezká.“ 4. „Stáří je jako krab, nestárneme všichni stejně. Roztahuje v nás svá klepeta. Někdy začne od páteře, jindy od nohou, ještě jindy od hlavy. Já jsem začal stárnout od snů: začalo se mi zdávat

skoro noc co noc o lidech z dřívějšíka.“ (U Joany tenhle krab svá klepeta roztráhl všechna najednou. Zachvátil jí ledviny a tvář, klouby, zuby a paměť, trávení, sluch, spánek, vytrval jí téměř všechny nepočetné přátele, jež měla, vzal si Nòa a Alvara, kteří zemřeli dříve než matka, uchvátil Suzanu, Filomenu, Lucinu, zasněl jí taktka všemi možnými způsoby. Avšak Laura a Teófanes, kteří založili rodiny, bydleli poblíž a starali se o ni. Nescházeli jí ani chléb, ani maso, ani mléko, ani pár střeoviců vždy na konci roku, pak měla i něco svého, takže už nemusela pracovat. Na rozdlil od těch, kteří se zaměřili na neštěstí, jež je potkalo, a setrvávají nechtelní vůči veškerým dobrým stránkám života, byla Joana s tím, co jí zůstalo, spokojena. Připouštěla, že dost zkusila, avšak dodávala odevzdané, že kdo mnoho prožije, také mnoho vytrpí a že oplakávat to, co ztrácíme, je neúčtou k tomu, co máme dobrého.) 3. „Jsou lidé, kteří si až do smrti namlouvají, že jsou něco víc. Tableta Floripes jen proto, že její matka byla, co byla, prý koukala svrchu na všechny ostatní lidi od nich z kolonky.“ ⊕ „Byl to jen barák, žádná kolonka. V pokoji, ve kterém s chlapcem spala, byly zatlučené dveře, které vedly do velké místnosti, kde přespával všelijaký pronárod. Chlapec spal právě u těch dveří. To víte, takové děcko sebou mele.“ 3. „Jedině když má roupy.“ ⊕ „Chlapec do dveří celou noc vrážel lokty.“ 1. „A je to pravda, že když matka umřela, jako ta Floripes, tak že se přišlo na to, že měla v bedýnce schované zlaté čelenky, platinové brože, náhrdelníky, náušnice, náramky, přívěšky, samé drahé věci?“ 2. „Někdo říká, že ano.“ (Nejdřív ty věci schovala pro všechny případy. Chtěla mít jistotu, že kdyby bylo nejhůř, má do čeho sáhnout. Ale zatímco bez přestání mluvila o starých zlatých časech, soudila, že si může ještě nějakou dobu odříkat, a když se pak konečně rozhodla jeden šperk prodat, nenašla k tomu odvahy, protože se obávala, aby se lidé nedomyšleli, že není jediný, který má. Joana tušila, že tu nějaké šperky budou. A všechny její hovory s Floripes se točily kolem myšlenky, že neužíváme-li svých přitomných statků, stanou se ještě vzdálenějšími než všechno jmění a výhody, jež nám patřily v minulosti.) 3. „Chudák kluk. Žít jako odsouzenec, spát na lavičce, a vsadil bych se, že bez polštáře, kvůli vlastní matce. Ta ženská měla to zlato prodat a o kluka se postarat.

Hamiznost je hrozná věc.“ 4. „Každý vidí sám do sebe a Bůh vidí do nás všech. Nikdo není sám. Podívej třeba s tou lavičkou. To bylo pro to děcko důležitější než zdraví.“ 1. „Ale je to vůbec pravda? Jak to Joana mohla vědět? Jak to uhodla?“ (Když přišlo, Jonase bolely všechny klouby. To proto tam Joana Carolina onoho zimního odpoledne šla a vzala si s sebou pilku. Chtěla mít jedinou provázku jasnou, jak je to s tou bedýnkou, kterou Floripes nikdy neotvírá, a kdyby bylo třeba, tak jí i rozříznout. Avšak když k tomu mělo dojít, nenašla v sobě odvahy zavést na bedýnku ruku, a proto tedy zkrátila nohy u lavičky.) 3. „Jen proto, že to děcko boučalo do dveří, ten chlap vysítlil. To je ale nápad! Strlílet a ani nevědět, kdo za nimi je.“ 4. „Zločin by nebyl o nic menší, kdyby to byl věděl.“ (Byly to čtyři výstřely asi na dlaň od sebe, přesně ve výši, kde by chlapec spal, nebyť joanina zásahu.) 1. „A jak ten krutás skončil?“ 2. „Tehdy už měl na svědomí nevimkolik lidí. Když se dověděl, jak to bylo, o tom zátraku, v životě už nevezal zbraň do ruky. Dělal pak nevím už co, nepamatuju se kde.“

MYSTÉRIUM JEDENÁCTÉ

Co je to, co je to? Lev s neviditelnými zuby, přece však samý zub a kouše hřívou, ocasem, celým tělem. Na zemi nevrhá stín; a stíny prchají, je-li tu on, třebaže ze všeho, co jest, je jediné ušetřil jeho hněv a jeho hlad. Srst, teplejší než srst medvědu a velbloudů, ba i než srst ostatních lvů, nás hřeje na dálku. Na rozdlil od ostatních zvířat se může zrodit bez otce i bez matky. Někdy je dítětem dvou křemenu. Ačkoli všechno pohltí, nic neodřekne svým stroličkám, špičákům a řezákům, je symbolem života. V zajetí se dá ochotit, je-li však na svobodě a ve smečce, nic mu neodolá. Nic ho nerozuzutí víc než vítr.

† Na staré železné posteli, plamen jejího žití hotov uhasnout, v pravé ruce hrst pírek a v levé suchou haluz, zpovídá se mi ze svých hříchů. Dva andělé bdí, jeden vážný, druhý usměvavý. Po střeše

pádí koně. Srpnové větry. Koně pádili po taškách. Při ruce mám olei, krucifix, rozřiznutý citrón, talířek s šesti tampóny vaty. Když mě uviděla, chytla mě za paži. „Vzpomínám si, jak jste sem přišel poslezně. Bylo to těsně před večerí. Zrovna jsem dávala vařit vodu, že udělám kávu.“ Pěstuji návyk zapomínání. K němu přisluší chřánit se před působením vnějších věcí. A je snad některý z lidských statků zájladnější než vzpomínky se svou dvojakou povahou, které nám přináší současně pocit radosti z vlastnictví i pocit ožizení ze ztráty, přičemž druhý je odrazem prvního? Vizte naučení svatého Jana z Kříže, pro něhož paměť záleží v Bohu do té míry, jak ji duše zbaví všeho, co ač důležitě, není Bůh. Jak však v tomto smyslu dosáhnout dokonalosti? Při Joannových slovech mi onen podvečer stoupl do hrdla, v ústech jsem ucítil cosi jako ledek, slanou chuť zvratků. Podvečer, o němž mluvila, byl živým obrazem míru, nedosažitelného v žádném ze svých podstatných rysů. Viděl jsem minulost jako v zrcadle, Joannu pohybující se z druhé strany skleněné tabule s jejím ohništěm a její písničkou, avšak z této strany nikoli: za mnou prázdno. Už nikdy podobný podvečer nenastane, Joanné podával ruku anděl smrti. „Otče, po celý život jsem se snažila žít spravedlivě. Myslíte, že se mi to podařilo?“ „Nepochybně.“ „Kdo mnoho mluví, mnoho chybuje. Člověk se může ubránit mlčením; ne však žít. Žila jsem osmdesát a šest let. Jistě jsem tolikrát pochybila!“ „To patří k našemu údělu.“ „Vím.“ „Za dlouhého mlčení, během něhož mi neustále svírala paži, si v duchu znovu promítala svoje skutky, všechny, na něž si vzpomínala. Chtěla na tom, oč se za svůj dlouhý život pokoušela, i na tom, co dovršila, objevit skvrnu, podstatný omyl, z něhož by se mi vyzpovídala, a tak nevypadala pyšně.“ „Otče, mnohokrát jsem toužila zabít.“ „Působila dojmem, že rostle samou důstojností, jako by od toho, od této lži, vyslovené s velkým úsilím a nesměle, odviselo její rozhrěšení.“ „Také jsem dozajista byla nespřavedlivá. Dozajista ano. Už se skoro na nic nepamatuji. Ani na zlo, které jsem učinila, ani na to, co jsem vytrpěla. Všecko teď splyvá téměř v jedinou barvu. Nevypadá takhle svět, když...“ Pustila mou paži, mávla rukou, jako by cosi mazala či zhašela, což bezpochyby znamenalo: „... když se připozdívá?“ „Mám strach, otče.“ „Její hlas, z něhož už vymizelo

jakékoli zabarvení, byl starý vyšepталý nástroj, klarinet obrostlý lišejníky a omotaný pavučinami. Dát dohromady těch pár slov ji stálo stejně úsilí, jako by je psala. Odvrátila ode mě oči, znehybněla a nepřítomným pohledem se zahleděla na tašky na strážce. Hustě bílé vlasy se jí rozprostíraly po obou stranách obličje na polštáři. Pomyslel jsem si, že Joana Carolina konečně odpocíne v Pánu, a začal jsem se nahlas ještě vroucněji modlit. Tehdy jsem ji skrze vrásky, uprostřed rozčuchaných vlasů spatřil v její mladosti. Je snad naší duši dáno zvolit mezi nescennými podobami, jež ztrácíme, tu, jež je nejméně protivná její povaze, či tu, jež byla svědkem našich nejšťastnějších dnů, oněch, v nichž jsme byli nejbližší vyrouženému souladu mezi našimi možnostmi a našimi skutky? Byla to snad tato vyvolená tvář, vytanuvší z jakési vzdálené plnosti, na níž jsem hleděl v hluboce nábožně hrůze? Její statečné rysy s pohaslými očima a nespočetnými vráskami zůstaly nedotčeny. Avšak uvnitř této tváře, jež znenadání nabyla nevyšetřitelné průhlednosti, jako by doopravdy neexistovala a byla jen šalebnou slupkou chránící skutečnost, ukrytou před obyčejnými pohledy, se skvěl obličej Joany o málo víc než dvacetileté jasen, nádhernou a ušlechtilostí, jež jako by nedbaly života a jeho spárů — a já jsem směl spatřit tuto skrytou krásu, už zapomenutou všemi, kteří na ni druhdy hleděli, a jež tedy na prahu smrti vypulpa na povrch dílem milosti před mýma očima, z nichž na vteřinu spadly šupiny, s kterými chodíme po zemi. Předěšleho dne rozdělila mezi nejbližší potomky to, co podle svých skromných měřítek považovala za jmění, za dědictví: pokrývku s hnědobílým vzorem, pět příborů s vyřezávanou stienkou, dva nikdy nepoužité ručníky, sádrovou sošku. Protože žila vždy chudobně, byl pro ni tohle všechno přepych. Nenapadlo jí nikomu darovat prádelník, kredenc, stolký, židli, nábytek, který měla celý život a který jí tím, že byl věleněn do jejího každodenního bytí, nepřipadal jako hodnota, alespoň ne hodnota oddělitelná od ní samé, nýbrž jako součást její vlastní bytosti, k ní připodobněná a rovněž tak bezvýznamná; kdežto neobvykle vyhlížející příbory nebo pokrývka s lištěčky a se lvy, o jaké se jí nesnilo za zim, kdy si její děti brávaly do postele jehňata, pro ni bezpochyby představovaly cosi přepychového, po čem všichni

touží, do té míry, jak se jí samé takovému střídmé nádhery kdysi nedostávalo. Jak jsem ji tak viděl (anebo bych snad měl říci je viděl?) natolik jsem měl před očima dvě rozdílné bytosti, obě skutečné a spojené jen mým ohromením), jak jsem ji viděl pohříženou do oné vnitřní záte obrazu vytanuvšího mystériem ducha či těla z minulosti, kterou by si nikdo netroufl představit hmatatelnou, pomyslel jsem si, že pro mě si nevědomky schovala jiné dědicví, výsadu být svědkem onoho prchavého zmrtvýchvstání na její smrtelné posteli, vzrušujícího více než vzkříšení mrtvých, návratu jedné tváře na tvář, v níž se proměnila, návratu mádí, jež pohltil čas a které se přesto na vteřinu prodralo na svobodu z jeho ponurých útrob. Když jsem jí dal poslední pomazání, ona někdejší tvář se již rozplynula a zůstaly tu z ní jenom zbývky, jen prach. Mlilosrdenství boží jsem svolával na oči, ústa, uši, zahnutý nos scvrklé starěny. Přece však odcházejte z tohoto domu, necítí jsem na duši tíhu stáří a smrti, která až do té doby — a dokonce i poté — tolikrát padla na má mlčené kněze. V samé podstatě těchto úkazů zůstala jakási věta, jakési slovo, jakási tvář, cosi úplného a zároveň zahaleného, totéž, co pro umělce patrně představuje rýsuující se, tušený, dosud však neodhalený, ještě nedobytý tvar. Zatímco jsem se vzdaloval s hlavou vzryčenou, Joana v mém nitru byla plamen.

Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.

MYSTÉRIUM ZÁVĚREČNĚ

∞ Blok domů, kříže, drůbež a stromy, krávy a koně, silnice, krouhvičky, my, kteří neseme Joana na hřbitov. My, Markové a Severinové, Augustini, Ambrožové, Lukášové a Jindřichové, Anasiové, Cypriáni, Matoušové a Chlodovíchové, Jerotýmové, Janové Zlatouští, Janové Zapadlíci, my. Klobouky v ruce, tvrdé tváře, drsné ruce, šary z rezného plátna, kožené opánky, my, zelnáři, trhovci, dohazovači, bednáři, řezníci, sedláři, ovocnáři a přácníci, muži s nejistou existencí a bez budoucnosti, neseme Joana na hřbitov, my, bezvýznamní obyvatelé města, protože ti druzí,

bohají a mocní, se k ní nikdy neznali. Joana ve svých nejlepších šatech (bílý zimolez a listecky na šedém podkladě), starých, ale ještě zánovních střevíčkách (tak málo ochozených), na nohou pokrčené punčochy, s ružencem, který se po celý život modlila za ty, jež milovala, a za ty, kteří ji pronásledovali. Ulice a střechy, zdi, kříže, stromy, prýšcové ploty, červený jíl. Svět, který býval její a do kterého se vracíme, z něhož někteří z nás nikdy nevytáhli paty, kraj, v němž jsme, souložíme, klejeme, proléváme pot, jsme drceni, myslíme na odchod a kdovíproč stále neodcházejíce. Ženy u okna, starci na chodnicích, děvčata zavěšená do sebe, chlupci na nárožích, děti na náměstí (Aureové a Marie, Benediktí a Neusy, Chicové a Ofélie, Dalvy a Pedrové, Elzy a Quintinové) hledí, jak pohřeb prochází mezi domy s modrými, zelenými, červenými a žlutými průčelími. Je ráno na počátku zří, zima u konce, stromy obalené listím a nebe rozdělené mezi dvě roční období, z jedné strany bílé obláčky, z druhé deštové mraky a mezi těmito břehy pokojná modrá řeka. Ke konci života, v němž jí stejně jako nám bylo vše skoupě odměřeno, se pro Joana Carolinu stalo nesmírně namáhavým polknout hlt jakékoli rektutiny. Zdálo se jí o pramenech a vodovodních kohoutcích a veškerá její citiznost se v oněch posledních dnech omezila na touhu moci tak doušek po doušku vypít džbán vody. Musela se spokojit tím, že si vhlčila rty a dásně tampóny vaty smocnými v mléce. Ted, ustrojenou do bělo-zeleno-šedých šatů, které nosívala v neděli odpoledne, a obklopenou tichem, s nímž bývala sama, neseme ji na hřbitov. Není to první rakev, kterou doprovázíme, ani nebude poslední, mnohokrát už jsme svírali držadlo má, nesli jsme vážené nebožtíky anebo chudáky jako my, od Rybníků po Potůčky, od Lomů po Skály, od Hájků po Hory, od Jílků po Hlinky, avšak nikdy jsme neměli tak ostrý a tak znepokojivý pocit, že toto je archa Pětistí potopy, že na nás budou po čtyřicet dní a čtyřicet nocí dštit mstivé vody, v nichž dokonce i hadi a ryby traíry utonou, a že pouze Joana zůstane naživu, aby pak jediným pokynem stvořila bytosti, jaké se jí zlíbí: rostliny, zvířata, Javy, Magogy, Togarmy, Asquenaze. Kolikrát byl pro ni svět oslepujícím úhorem, solným městem s domy ze soli, slanými prameny a třídami dlážděnými solí? Kolikrát učinit jediný krok

kupředu, žít ještě rok, ještě den, ještě okamžik bylo totéž co kráčet po nabroušeném ostří nožů? Kolikrát její život vypadal jako teka při prvních deštích, plná vyrvaných stromů, lekninů připlulých z rybníků a mrtvých ramen, teka, jež jí svázala nohy i ruce a již se zalykala? A vzdávky nakonec dokázala prohlédnout oky v síti slepoty, oběma nohama pevně stanout na ostré oceli, vyprostit se ze zajetí vody, z pouť. Neseme ji na hřbitov uprostřed kejhání a štekotu, kokrhání, chrochtání, bučení, řehání, skučení větru v mangovnicích, dětských halekaček, výkřiků, zpěvu praden. Zeptala se dcery: „Který je teď měsíc?“ Její strach ze smrti zmizel. Znamenal to, že se smrt chystá ke skoku. „Září? Tak to nebude dlouho trvat.“ Vypřávěla, že jí k sobě zvaly dvě velice si podobné dívky v bílém, bosé, visící ve vzduchu, obě s pravou nohou nakročenou. Z noby kolmo vyrůstal dlouhý stvol na vrcholku s obrovskou lilií, která se jim vznášela ve výši oblíčky. Podaly jí olivovou ratolest a velkou olovenou udiči. „Pojď, budeme ti.“ Přehodily jí přes ramena hermelinový plášť. Plášť roztrhla, ratolest zasadila, co udělala s udičí, neví. Všechny tři se daly do běhu kamenitými tunely. Dívky byly lehké, Joana těžší. Zmenadání se octlly u jakéhosi ohniště. Se svěřenými pažemi tu stála a mlčky se do něho dívala Torônia, podle všeho pohroužená do sebe. Na dvě dlaně od její staré hlavy, trochu nalevo a jakoby zavěšený na nitěch, visel železný kotouč. Železný pravíme. Joana se modlila, vzala jej mezi prsty. Avšak všechno na zemi pozbylo váhy. Všechno. Kromě jejího těla. V ohromení zavolala na matku, výkřik nesyšela, matka se neotočila, utkala tedy ven a narazila na měsíc za bílého dne, přetavý tmavou páskou, který rychle uhaněl prostorem. Šílený měsíc. Když se osvětlené části míjely s mraky, stávaly se ještě zářivější, hořely oslepujícím jasem. Země byla bílá, prstí i rostliny, stíny na zemi, všechno bylo bílé, neposkvvrněná zem. Měsíc zmizel za obzorem. A všichni viděli, že běl světa je jen kůra, slupka, která puká, která pukla, rozpadla se, vyjevila nádhernu i špinavostromoví, půdy, barvu světa. Jamba, manga, kešu, gvajávky, granátová jablka, to všechno viselo ve větvích, hojnost sama, hýřící ovocný sad obtížený vůněmi. Joana a obě dívky se ruku v ruce rozběhly teď zas po louce. Po zelené pastvině plně podsvínat a stromů vrhajících stín. Náhle

začali volat její mrtví, vidět je však nebylo. Alvaro volal Nóa, Nó Marii do Carmo, ta sestru, sestru Torónii, Torônia Jerónima, Jerónimo Nóa, Nó Filomenu, Filomena Lucinu, Lucina Floripes, Floripes Jerónima, Jerónimo Suzanu, Suzana Torónii, Torônia volala Letose. „Nevím, kdo to byl Letos. Ale pocítila jsem hrdosť nad tím, že jsem matkou mrtvých a vdovou, že neumřu jako panna, že jsem vás porodila. Ted je září?“ „Ano.“ „Můj čas přijde co nevidět. Citím pach vápna, cementu, mechu. Září jsi říkala?“ „Ano.“ Neseme Joanu na hřbitov, procházejíce městem a jeho pachem chlévů, neporušeného vosku, rozlitého mléka, potu, ovoce, pokácených stromů, vlhkých zdi, mezi Florami a Ruisi, Gloriami a Salvií, Hélii a Terezami, Isabelami a Ulyssy, Josefý a Verami, Luisami a Xerxy, Zebiniami a Aurey. Prožila svůj život v mírnosti a spravdnosti, pokoře a pevnosti, lásce a slitovnosti. Zeměla takřka bez majetku a s nepočetnými přáteli. Nikdy ani v nejmenším neprobudila cizí dravost v její mysli cizádost. Nikdy utpěné zlo nezplo-dilo v její duši zlobu. Zeměla na konci zimy. Narodil se jí podobná v příštím období roku? Běl, zelen, šed. Bílé zdi, cypřiše, tmavé bídlíce. Pod zemí, pod sádkou, pod ješterkami, pod křovím najde vyrované společnický beze slov. Doubky a jedličky, Břizy a Olivy, Borovičky a Topoly. Nastrojili jim — z jaké to zbyrečné velkorysosti? — sváteční oblek, nejvznešenější šaty, nejlepší kravatu, nejnovější boty. Podivné shromáždění: všichni se sevrženými rty, ruce křížem, prostovlasí, všichni strnuli, vícera sklopená a otočení týmž směrem, jako by každý zvlášť všichni čekali čelem k velikému portálu, z něhož má každou chvíli kdosi vyjít. Nějaký soudce či admirál či harteník anebo číšník s tácy. A co na nich? Sůl, popel, pelvaneč? Zuby, plíseň, bahno? Mešká Očekávaný, a kousky těch němých, těch nehýbných společníků beze slov jsou pomalu pohlcováni. Pokorně, mlčky uléhá Joana Carolina na svoje místo, ruce sepiaté, mezi Paseky, Vilky a Švestky, mezi Květy, Hrušky a Hycinty, mezi Beránky, Pivonky a Jiřiny, mezi Růžičky, Lvy a Trnky, mezi Heřmánky, Kohouty a Řetichy, mezi Kuny, Hortenzie, Kaliny, Chypy, Mýtiny, Fialky, Karafiáty, Jelniky, Třežalky, mezi Kravky a Ryby a Narcisy, mezi Vrbý a Sokoly a Strniště v šatech, jež oblékala v neděli odpoledne, a prostoupěna tichem, s nímž bývala sama.